

SUB Hamburg

A/553552

Jerzy Kowalski

**KONSTITUCJA FEDERACJI ROSYJSKIEJ
A ROSYJSKA I EUROPEJSKA
TRADYCJA KONSTITUCYJNA**

Polskie Wydawnictwo Prawnicze
Warszawa – Poznań 2009

Spis treści

Wstęp	11
1. Zakres tematyczny pracy	11
2. Kulturowy kontekst kategorii politycznych i prawnych	17
3. Konstytucjonalizm Rosji – ogólny przegląd piśmiennictwa	20
a) Główne kierunki ocen ustroju i systemu polityczno-prawnego Rosji radzieckiej w piśmiennictwie prawniczym II Rzeczypospolitej	22
b) Piśmiennictwo po 1945 roku	31
Przypisy	34
Rozdział I. Idee konstytucyjne w Rosji w perspektywie historycznej: od Katarzyny II do manifestu Mikołaja II	35
1. Etap I – Załączki i fiasko idei konstytucyjnej – okres panowania Katarzyny II	36
2. Etap II – Próby konstytucyjne w I połowie XIX wieku	42
a) „Liberalna” opcja Aleksandra I	42
b) Konstytucja Królestwa Polskiego 1815 roku	48
c) Konstytucyjne idee dekabrystów	52
3. Etap III – Od reform Aleksandra II do liberalnych projektów konstytucyjnych i pierwszej konstytucji Rosji 1905 roku	58
Przypisy	68
Rozdział II. Od okresu konstytucjonalizmu socjalistycznego (1918-1977) do Konstytucji Federacji Rosyjskiej z 1993 roku	71
1. Konstytucja RFSRR z 1918 roku – główne zasady	71
2. Konstytucjonalizm radziecki po wojnie domowej – Konstytucja z 1924 roku	83
3. Konstytucja „stalinowska” z 1936 roku	86
4. Konstytucyjna zmiana z 1977 roku	91
5. „Przebudowa” i główne kierunki zmian konstytucyjnych 1989–1993	96
Przypisy	102
Rozdział III. Rosyjska tradycja krytyki prawa	104
1. Kulturowy kontekst krytyki prawa	104
2. Lewicowy antylegalizm XIX w. – narodnicy – anarchizm – L. Tołstoj	114
3. Lenin: nihilizm prawny i rewolucyjna świadomość prawa	121
Przypisy	132
Rozdział IV. Kształtowanie się podstaw konstytucjonalizmu europejskiego (niektóre aspekty) – przegląd historyczny	135
1. Konstytucje stanowe i konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki	136
2. Pierwsza w Europie i pierwsza w Polsce – Konstytucja 3 Maja 1791 roku	140

a) Ogólne założenia konstytucji 3 Maja	140
b) Polityczny sens Konstytucji 3 Maja	145
c) Konstytucje „polskie” i konstytucje dla „ziem polskich”	148
3. Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela	150
4. Konstytucje Francji XVIII i XIX wieku – ku koncepcji republiki parlamentarnej	152
5. Państwa konstytucyjne a odpowiedzialność prawna członków rządu	160
Przypisy	163
Rozdział V. Zasada państwa prawnego w debacie europejskiej – główne kierunki dyskusji w Rosji, w Republice Francuskiej, w Niemczech i w Rzeczypospolitej Polskiej	167
1. Rosyjska dyskusja o państwie prawa	167
2. Dyskusja nad pojęciem państwa prawa we Francji	185
3. Główne kierunki dyskusji o państwie prawa i jego istocie w Niemczech	194
4. Dyskusja o państwie prawa w Polsce	201
Przypisy	208
Rozdział VI. Konstytucjonalizacja zasady demokratycznego państwa prawa w kompleksie innych zasad ustrojowych	214
1. Republika Federalna Niemiec – demokratyczne i socjalne państwo prawa	219
2. Zasada demokratycznego państwa w Republice Francuskiej	224
3. Republika Włoch – republika demokratyczna	230
4. Królestwo Hiszpanii – monarchia parlamentarna i państwo prawa	234
Przypisy	236
Rozdział VII. Klauzula państwa świeckiego w Konstytucjach ZSRR i Federacji Rosyjskiej a państwo świeckie w europejskiej tradycji konstytucyjnej	238
1. Rewolucyjna koncepcja państwa świeckiego <i>versus</i> zasada państwa wyznaniowego	239
2. Zniesienie państwa wyznaniowego	241
3. Rewolucyjna Rosja: zasada państwa świeckiego a francuska liberalna tradycja konstytucyjna	244
4. Leninowski model państwa ateistycznego – rozwiązania prawne	251
5. Proces normalizacji sytuacji prawnej związków wyznaniowych i relacji państwo–kościół w Federacji Rosyjskiej	257
6. Konstytucja Federacji Rosyjskiej z 1993 roku – zasada państwa świeckiego	264
7. Ustawa Federalna Federacji Rosyjskiej „O wolności sumienia i o związkach wyznaniowych” z 1997 roku	266
Przypisy	276
Rozdział VIII. Instytucja prezydenta Federacji Rosyjskiej	280
1. Wstępna faza ustanowienia instytucji prezydenta – prezydent ZSRR	281
2. Ustanowienie instytucji prezydenta Federacji Rosyjskiej	286
3. Historyczny proces kształtowania się instytucji prezydenta	289
a) Stany Zjednoczone	289

b) Francja	290
c) Niemcy	291
d) Inne państwa europejskie po 1918 roku i po 1945 roku	292
4. Instytucja prezydenta Federacji Rosyjskiej na tle porównawczym (prezydent USA i prezydent Francji) – ogólny zarys	300
a) Wybór prezydenta	301
b) Pozycja ustrojowa prezydenta	304
c) W zakresie relacji prezydent–egzekutywa	305
d) W zakresie relacji prezydent–parlament	306
e) Odpowiedzialność prezydenta	308
Przypisy	310

Rozdział IX. Sąd Konstytucyjny Federacji Rosyjskiej – kontekst historyczno-prawnej tradycji rosyjskiej i europejskiej 313

1. Ewolucja sądownictwa konstytucyjnego w Rosji w okresie 1918–1989	314
a) Konstytucja Rosji Radzieckiej	315
b) Dekret z 23 listopada 1923 roku o powołaniu Sądu Najwyższego	315
c) Ustawa Zasadnicza ZSRR z 5 grudnia 1936 roku	316
d) Konstytucja ZSRR z 7 października 1977 roku	317
e) Komitet Kontroli Konstytucyjnej ZSRR	318
2. Ustanowienie Sądu Konstytucyjnego Federacji Rosyjskiej i jego funkcjonowanie w okresie 1991–1993	323
3. Kontekst doktrynalno-politycznej ewolucji sądownictwa konstytucyjnego w Rosji: od systemu jednolitej władzy ku demokratycznemu konstytucjonalizmowi	328
4. Sąd Konstytucyjny w świetle Konstytucji FR z 1993 roku i na tle rozwiązań europejskich	330
a) Kompetencje Sądu Konstytucyjnego	331
b) Instytucja skargi konstytucyjnej	333
c) Zagadnienie charakteru prawnego Sądu Konstytucyjnego – spór rosyjski i europejski	335
d) Idea i rozwój sądownictwa konstytucyjnego w Europie	338
e) Sposób powoływania sędziów Sądu Konstytucyjnego	342
f) Zdanie odrębne	347
Przypisy	348

Rozdział X. Wstęp do Konstytucji Federacji Rosyjskiej 352

1. Aksjologia i wykładnia preambuły Konstytucji FR w piśmiennictwie rosyjskim	353
2. Aksjologia preambuł konstytucji innych państw europejskich	359
a) Tradycje historyczne jako wartość	359
b) Wartości podstawowe	366
3. Kwestia <i>Invocatio Dei</i>	369
4. Wartość normatywna preambuły	373
Przypisy	378

Rozdział XI. Rosyjska Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela oraz Konwencja Wspólnoty Niepodległych Państw o prawach człowieka i podstawowych wolnościach	381
1. Godność człowieka w Konstytucji Federacji Rosyjskiej	383
2. Równość wobec prawa i niedyskryminacja	386
3. Wolność sumienia i wyznania	390
4. Inne wolności i prawa osobiste oraz inne kategorie praw człowieka	391
a) Prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa	393
b) Prawo do ochrony sądowej	393
c) Zasada domniemania niewinności oraz <i>nullum crimen i nulla poena sine lege, lex retro non agit, ne bis in idem</i>	393
d) Prawo do prywatności	394
5. Preambuła do Konwencji WNP o prawach człowieka i podstawowych wolnościach	395
Uwagi końcowe	398
ANEKSY	402
Aneks I. Deklaracja Praw Wirginii	402
Aneks II. Poprawki do Konstytucji Stanów Zjednoczonych	405
Aneks III. Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela (uchwalona 26 sierpnia 1789 roku)	407
Aneks IV. Deklaracja praw ludu pracującego i wyzyskiwanego	409
Aneks V. Deklaracja Praw i Wolności Człowieka i Obywatela (Uchwała Rady Najwyższej RFSRR)	411
Aneks VI. Dekret o Sądzie (Dekret Rady Komisarzy Ludowych z dnia 24 listopada 1918 r.)	420
Aneks VII. Wstępy do Konstytucji (Ustaw Zasadniczych) państwa radzieckiego	423
1. W projekcie konstytucji autorstwa Józefa Stalina (1918 r.)	423
2. Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich.(1977 r.)	423
Aneks VIII. Preambuła do Konstytucji Federacji Rosyjskiej	425
Aneks IX. Wstęp do polskich konstytucji	426
1. Ustawa Rządowa, prawo uchwalone dnia 3 maja 1791 r.	426
2. Ustawa z 17 marca 1921 roku – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej	426
3. Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej	427
4. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku	428
Aneks X. Preambulę do konstytucji państw „postkomunistycznych” (wybór)	430
1. Konstytucja Republiki Albanii	430
2. Konstytucja Republiki Bułgarii	430

3. Konstytucja Republiki Chorwacji	431
4. Ustawa Konstytucyjna Czeskiej Rady Narodowej – Konstytucja Republiki Czeskiej	432
5. Konstytucja Republiki Estońskiej	433
6. Konstytucja Republiki Litewskiej	433
7. Konstytucja Republiki Łotewskiej	434
8. Konstytucja Republiki Słowenii	434
8a. Podstawowa Karta Konstytucyjna o Niepodległości i Suwerenności Republiki Słowenii	434
9. Konstytucja Ukrainy	435
Aneks XI. Preambuły do konstytucji innych państw europejskich oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki (wybór)	
1. Konstytucja Francji z 1946 roku	436
2. Konstytucja Francji z 1958 roku	437
3. Konstytucja Grecji	438
4. Konstytucja Hiszpanii	438
5. Konstytucja Republiki Federalnej Niemiec	439
6. Konstytucja Republiki Portugalskiej	440
7. Konstytucja Federalna Konfederacji Szwajcarskiej	440
8. Konstytucja Stanów Zjednoczonych Ameryki	441
Bibliografia (w wyborze; nie obejmuje prac przytoczonych w przypisach do roz- działów)	442